

Určovací žaloba

Pevný právní základ pro právní vztahy účastníků sporu nevytvoří jakákoli žaloba na určení, ale jen taková žaloba, jež se bude domáhat určení existence či neexistence právě toho právního vztahu, od něhož (jako od pevného právního základu) lze další vztahy účastníků sporu odvozovat.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 3820/2009, ze dne 11.1.2011)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v právní věci žalobkyně M. P., zastoupené Mgr. Z. Č., advokátkou se sídlem v P., proti žalovanému D., spol. s r. o. se sídlem v P., zastoupenému JUDr. J. D., advokátem se sídlem v P., o určení trvání pracovního poměru, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 6 pod sp. zn. 4 C 145/2004, o dovolání žalobkyně proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 16. prosince 2008, č. j. 55 Co 254/2008-69, tak, že rozsudek městského soudu se zrušuje a věc se vrací Městskému soudu v Praze k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Dopisem ze dne 26. 11. 2003 žalovaný sdělil žalobkyni, že jí „dává podle § 46 odst. 1 písm. c) zákoníku práce výpověď z pracovního poměru“. Vzhledem k tomu, že žalobkyně byla osobou se změněnou pracovní schopností, vyžádal si žalovaný od Úřadu práce hlavního města Prahy, pobočky Praha 6, souhlas k rozvázání pracovního poměru se žalobkyní podle ustanovení § 46 odst. 1 písm. c) zákoníku práce; souhlas udělil Úřad práce hlavního města Prahy rozhodnutím ze dne 2. 7. 2003, které potvrdilo Ministerstvo práce a sociálních věcí rozhodnutím ze dne 4. 11. 2003.

Žalobkyně se domáhala, aby bylo určeno, že „pracovní poměr, založený pracovní smlouvou uzavřenou mezi žalobkyní a žalovaným dne 2. 9. 2002, trvá“. Žalobu odůvodnila zejména tím, že výpověď z pracovního poměru jí byla doručena dne 1. 12. 2003 a 11. 12. 2003 byla uznána práce neschopnou; její pracovní neschopnost trvala až do 30. 4. 2004. V důsledku dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu byla dnem 10. 4. 2003 uznána částečně invalidní a od 11. 5. 2003 jí byl Českou správou sociálního zabezpečení přiznán částečný invalidní důchod. Z potvrzení o zaměstnání, které jí na vlastní žádost vydala Pražská správa sociálního zabezpečení, žalobkyně zjistila, že žalovaný uvedl, že „pracovní poměr žalobkyně skončil u žalované dnem 29. 2. 2004, resp. po opravě 31. 3. 2004“. Žalobkyně má právní zájem na určení, že její pracovní poměr u žalované trvá, protože bez určení, zda tu právní vztah je či není, je ohroženo její právní postavení, které spatřuje v tom, že „u PSSZ je zaznamenáno ukončení pracovního poměru a tedy ukončení doby pojištění, ačkoliv tak podle názoru žalobkyně není“.

Obvodní soud pro Prahu 6 rozsudkem ze dne 5. 4. 2007, č. j. 4 C 145/2004-38, žalobě vyhověl a rozhodl, že žalovaný je povinen zaplatit žalobkyni náklady řízení 8.895,- Kč k rukám advokáta JUDr. Vlastimila Trojana. Vyšel z toho, že po doručení výpovědi z pracovního poměru dne 1. 12. 2003 se žalobkyně stala v době běhu výpovědní doby práce neschopnou, a dovodil, že „podle tehdy platného ust. § 48 odst. 2 zákoníku práce se do výpovědní doby nezapočítávala ochranná doba, žalovaný dosud nesplnil povinnost, kterou ukládal tehdy platný § 47 odst. 2 zákoníku práce, tj., že žalobkyni, které byla dána výpověď z důvodů uvedených v § 46 odst. 1 písmeno c) zákoníku práce, a která byla a dosud je zdravotně postižená, čímž se stala a je částečně invalidní a není zabezpečena důchodem, nezajistil žalovaný nové vhodné zaměstnání“. Výpovědní doba proto dosud neskončila a pracovní

poměr žalobkyně u žalovaného trvá.

K odvolání žalovaného Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 16. 12. 2008, č. j. 55 Co 254/2008-69, rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že zamítl žalobu „s požadavkem“ na určení, že pracovní poměr založený pracovní smlouvou uzavřenou mezi žalobkyní a žalovaným dne 2. 9. 2002 trvá, a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně a že žalovanému se nepřiznává právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud se v první řadě zabýval otázkou, „zda i v době jeho rozhodování je u žalobkyně dán naléhavý právní zájem na takto formulovaném žalobním petitu“. V odvolacím řízení bylo totiž zjištěno, že „žalobkyni byla rozhodnutím ČSSZ ze dne 23. 5. 2005 od 12. 6. 2005 obnovena výplata částečného invalidního důchodu ve výši přesahující zákonnou hranici jejího životního minima“, žalobkyně přestala být občankou se změněnou pracovní schopností nezabezpečenou důchodem ve smyslu ustanovení § 47 odst. 2 zák. práce a navíc sama v mezidobí dala žalovanému dne 20. 11. 2007 výpověď z pracovního poměru „ve zřejmé snaze pracovní poměr ukončit a vyjasnit tak své právní pracovní postavení“. Odvolací soud uzavřel, že, jestliže žalobkyně „i za tohoto stavu setrvala na žalobním požadavku na určení, že pracovní poměr u žalovaného nadále trvá“, a přes poučení, kterého se jí dostalo odvolacím soudem („aby doplnila svá žalobní tvrzení ohledně existence naléhavého právního zájmu na žalobě na určení, že pracovní poměr žalobkyně u žalovaného trvá“), právě s ohledem na výpověď z pracovního poměru, kterou sama dala žalovanému dne 20. 11. 2007, žalobní petit nezměnila na určení, že „pracovní poměr trval v době podání žaloby, případně k určitému konkrétnímu datu skončil“, na „takto formulované“ určovací žalobě nemá naléhavý právní zájem.

V dovolání proti rozsudku odvolacího soudu žalobkyně namítá, že „řízení je postiženo vadami, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí soudu“. Zejména jí „nebyla poskytnuta možnost na řádné naplnění jejího ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces, a to tím, že byla narušena dvojinstančnost soudního řízení“, neboť změnu v posouzení naléhavého právního zájmu na podané určovací žalobě „lze bezesporu vyhodnotit jako zásadní změnu právního náhledu odvolacího soudu“. Namítá dále, že „se zásadní změnou v posouzení naléhavého právního zájmu také souvisí poučovací povinnost soudu, a to v tom směru, že by soud měl poučit účastníky řízení o předpokládaném výsledku řízení“ (odvolací soud „měl poučit žalobkyni v tom smyslu, že s ohledem na podanou výpověď z její strany by musel v daném případě žalobu zamítnout s tím, že pracovní poměr netrvá“, a že „v daném případě je nutné přeformulovat žalobní petit tak, aby plně reflektoval na dané nové skutečnosti“). I když byla žalobkyně odvolacím soudem vyzvána k doplnění svých tvrzení o naléhavosti svého právního zájmu na určovací žalobě, soud zkoumal právní zájem „na žalobním petitu nikoliv na žalobě“. Podle názoru dovolatelky právní zájem na určovací žalobě jako takové „trval v okamžiku podání žaloby a přetrvával ze stejného důvodu až do okamžiku rozhodnutí odvolacího soudu“. Žalobkyně navrhla, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a vrátil věc odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Žalovaný navrhl, aby dovolání jako zjevně bezdůvodné bylo zamítnuto. Zásady spravedlivého procesu nebyly porušeny a poučení odvolacího soudu i vysvětlení možných důsledků při nesplnění povinnosti žalobkyně bylo v rámci vyváženosti postavení procesních stran dostatečné; navíc byly obě strany zastoupeny advokáty.

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) věc projednal podle zákona č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném do 30. 6. 2009 (dále jen „o. s. ř.“), neboť dovoláním je napaden rozsudek odvolacího soudu, který byl vydán před 1. 7. 2009 (srov. Čl. II bod 12 zákona č. [7/2009](#) Sb., kterým se mění zákon č. [99/1963](#) Sb., ve znění pozdějších předpisů a další související zákony). Po zjištění, že dovolání bylo podáno proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu oprávněnou osobou (účastníkem řízení) v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o. s. ř.) a že jde o rozsudek, proti kterému je podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. dovolání přípustné,

přezkoumal napadený měnící rozsudek bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.) a dospěl k závěru, že dovolání je zčásti opodstatněné.

V projednávané věci podala žalobkyně žalobu na určení, že její pracovní poměr u žalovaného trvá, a naléhavý právní zájem spatřovala v tom, že bez tohoto určení je ohroženo její právní postavení a je nejisté, neboť u Pražské správy sociálního zabezpečení je zaznamenáno ukončení jejího pracovního poměru u žalovaného, a tím i ukončení doby pojištění, dnem 31. 3. 2004. V průběhu odvolacího řízení žalobkyně odvolacímu soudu předložila rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení ze dne 23. 5. 2005, podle kterého jí byla od 12. 6. 2005 obnovena výplata částečného invalidního důchodu, a současně také předložila výpověď z pracovního poměru ze dne 20. 11. 2007, kterou v mezidobí žalovanému dala. S ohledem na tyto skutečnosti odvolací soud žalobkyni vyzval, aby doplnila svá žalobní tvrzení ohledně existence naléhavého právního zájmu na žalobě na určení, že její pracovní poměr u žalovaného trvá. Žalobkyně na výzvu reagovala podáním, ve kterém uvedla, že bez požadovaného určení je ohroženo její právní postavení, když u Pražské správy sociálního zabezpečení je zaznamenáno ukončení jejího pracovního poměru u žalovaného a doby pojištění k datu 31. 3. 2004 a přitom tomu tak není.

S námitkou dovolatelky, že soud „měl poučit žalobkyni v tom smyslu, že s ohledem na podanou výpověď z její strany by musel v daném případě žalobu zamítnout s tím, že pracovní poměr netrvá“, a že „v daném případě je nutné přeformulovat žalobní petit tak, aby plně reflektoval na dané nové skutečnosti“, odvolací soud nesouhlasí.

Poučovací povinnost soudu je zásadně vymezena v ustanovení § 5 o. s. ř., podle něhož soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech. Z citovaného ustanovení jednoznačně vyplývá, že soudy nejsou povinny (ani oprávněny) poskytovat účastníkům v rámci občanského soudního řízení jiné poučení, než o procesních právech a povinnostech. Nemohou (a nesmí) proto účastníky poučovat o hmotném právu, tedy ani o tom, kterých práv (případně povinností) by se mohli (měli) podle hmotného práva domáhat.

Poučovací povinnost soudu je koncipována tak, aby bylo vždy bez pochybností zřejmé, kdy a o čem mají být účastníci poučeni. Vzájemný vztah úpravy v ustanovení § 5 a úpravy poučovací povinnosti v jednotlivých ustanoveních občanského soudního řádu je vztahem principu a jeho konkrétního promítnutí. Jakého poučení se účastníkům má v konkrétní procesní situaci dostat, nestanoví § 5, ale jednotlivá ustanovení. Poučení podle ustanovení § 118a o. s. ř. slouží k tomu, aby účastníci tvrdili rozhodné skutečnosti (povinnost tvrzení) a aby ke svým tvrzením označili důkazy (povinnost důkazní). Postup podle ustanovení § 118a o. s. ř. přichází v úvahu tehdy, jestliže účastníky uvedená tvrzení a navržené (případně i nenavržené, ale provedené) důkazy nepostačují k tomu, aby byl objasněn skutkový stav věci; postačují-li v řízení uskutečněná tvrzení a navržené (či nenavržené, ale provedené) důkazy pro objasnění skutkové stránky věci i při případném jiném právním názoru soudu, není třeba k poučení podle ustanovení § 118a odst. 2 o. s. ř. přistupovat.

Jestliže v projednávané věci odvolací soud - poté, co při jednání odvolacího soudu dne 11. 11. 2008 žalobkyně sdělila (a fotokopii doložila), že „dala výpověď z pracovního poměru datovanou 20. 11. 2007“ - žalobkyni usnesením ze dne 14. 11. 2008, č. j. 55 Co 254/2008-60, vyzval, aby ve stanovené lhůtě písemně doplnila svá tvrzení o „naléhavém právním zájmu na určovací žalobě, že pracovní poměr trvá, a to s ohledem na žalobkyni předložené listiny při odvolacím jednání o obnovení výplaty ČID a výpověď z pracovního poměru danou žalobkyní“, jasně a srozumitelně vyjádřil, v jakém směru, která tvrzení a proč by žalobkyně měla doplnit; žalobkyně na uvedenou výzvu také podáním doručeným odvolacímu soudu dne 26. 11. 2008 reagovala. Námitka dovolatelky, že měl soud „poučit žalobkyni v tom smyslu, že s ohledem na podanou výpověď z její strany by musel v daném případě žalobu zamítnout s tím, že pracovní poměr netrvá“, a že „v daném případě je nutné přeformulovat žalobní petit tak, aby plně reflektoval na dané nové skutečnosti“, přehlíží, že takové poučení by bylo

(v rozporu s principem zakotveným v ustanovení § 5 o. s. ř.) poučením o hmotném právu (o tom, jakého konkrétního práva se může žalobou domáhat).

Obstát nemůže ani námitka dovolatelky, že „žalobkyni nebyla poskytnuta možnost na řádné naplnění jejího ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces, a to tím, že byla narušena dvojinstančnost soudního řízení“.

Podle ustanovení § 213 odst. 4 o. s. ř. odvolací soud doplní dokazování o účastníky navržené důkazy, které dosud nebyly provedeny, ukazuje-li se to potřebné ke zjištění skutkového stavu věci; to neplatí jen tehdy, má-li být provedeno rozsáhlé doplnění dokazování a jestliže ke skutečnosti, jež jimi má být prokázána, dosud nebylo provedeno žádné nebo zcela nedostatečné dokazování.

Dvojinstančnost není obecnou zásadou občanského soudního řízení a už vůbec ne ústavní zásadou vztahující se k občanskému soudnímu řízení. Odvolací soud proto nemůže odmítnout provést za odvolacího řízení jakýkoliv důkaz potřebný ke zjištění skutkového stavu věci jen s poukazem na „zásadu dvojinstančnosti občanského soudního řízení“, jestliže mu ustanovení § 213 odst. 2, 3 nebo 4 o. s. ř. ukládá povinnost takový důkaz provést, jestliže taková povinnost vyplývá z postupu podle § 220 odst. 3 o. s. ř. nebo jestliže může zopakovat důkaz nebo doplnit dokazování o dosud neprovedený důkaz, i když mu zákon v tomto směru povinnost při dokazování neukládá. Právo na spravedlivý proces je podle konstantní judikatury Evropského soudu pro lidská práva (oproti představě dovolatelky) naplněno tehdy, je-li věc posouzena alespoň v jednom stupni orgánem, který naplňuje požadavek nezávislosti a nestrannosti ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (srov. např. *Delcourt v. Belgie*, rozsudek ze dne 17. ledna 1970, Série A, č. 11, odst. 25, nebo *Butkevičius v. Litva*, rozsudek ze dne 26. března 2002, č. 48297/99, Sbírka rozsudků a rozhodnutí 2002-II, odst. 43).

Souhlasit však nelze ani se závěrem odvolacího soudu, že žalobu nutno zamítnout proto, žalobkyně nemá naléhavý právní zájem na určení, že pracovní poměr u žalovaného nadále trvá.

Podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. lze žalobou (návrhem na zahájení řízení) uplatnit, aby bylo rozhodnuto o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je-li na tom naléhavý právní zájem.

Podle ustálené judikatury soudů naléhavý právní zájem na určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je dán zejména tam, kde by bez tohoto určení bylo ohroženo právo žalobce nebo kde by se bez tohoto určení jeho právní postavení stalo nejistým. Žaloba domáhající se určení podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. nemůže být zpravidla opodstatněna tam, kde lze žalovat na splnění povinnosti podle ustanovení § 80 písm. b) o. s. ř. (srov. například rozsudek bývalého Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 2. 1971, sp. zn. 2 Cz 8/71, uveřejněný pod č. 17 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1972). Vyslovený předpoklad však nelze chápat všeobecně. Prokáže-li žalobce, že má právní zájem na tom, aby bylo určeno určité právo nebo právní poměr, přestože by mohl žalovat přímo na splnění povinnosti, nelze mu určovací žalobu odeprít. Za nedovolenou - při možnosti žaloby na plnění - lze považovat určovací žalobu jen tam, kde by nesloužila potřebám praktického života, nýbrž jen ke zbytečnému rozmnožování sporů. Jestliže se určením, že tu právní vztah nebo právo je či není, vytvoří pevný právní základ pro právní vztahy účastníků sporu (a předejde se tak žalobě o plnění), je určovací žaloba přípustná i přesto, že je možná také žaloba na splnění povinnosti podle ustanovení § 80 písm. b) o.s.ř. (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 1997, sp. zn. 3 Cdon 1338/96, uveřejněný pod č. 21 v časopise Soudní judikatura, ročník 1997). Uvedené ale neznamená, že pevný právní základ pro právní vztahy účastníků sporu vytvoří jakákoli žaloba na určení. Tento cíl může splnit jen taková žaloba, jež se bude domáhat určení existence či neexistence právě toho právního vztahu, od něhož (jako od pevného právního základu) lze další vztahy účastníků sporu odvozovat. Zda tomu tak v konkrétním případě je, je závislé především na posouzení, jaké další právní vztahy mají být od onoho pevného právního základu odvíjeny. Naléhavý právní zájem na

určení požadovaném ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř., zkoumá soud podle stavu ke dni vyhlášení rozsudku (§ 154 odst. 1 o. s. ř.).

Žalobkyně od počátku řízení tvrdila a na výzvu odvolacího soudu reagovala argumentací, že bez požadovaného určení je ohroženo její právní postavení, když u Pražské správy sociálního zabezpečení je zaznamenáno ukončení jejího pracovního poměru u žalovaného a doby pojištění k datu 31. 3. 2004 a přitom tomu tak není. Odvolací soud však při posuzování, zda má žalobkyně naléhavý právní zájem na požadovaném určení, přehlédl, že z pohledu tohoto požadavku (naléhavého právního zájmu) není důležité, zda v řízení bude prokázáno žalobcovo tvrzení o skutečnostech odůvodňujících žalobu na určení; rozhodující je, zda vůbec (objektivně) by případně úspěšná určovací žaloba mohla naplnit požadavky vyplývající z ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř., jak byly výše rozvedeny. Veden tímto nesprávným názorem odvolací soud dovodil, že na žalobě na určení, že pracovní poměr u žalovaného nadále trvá, nemá žalobkyně naléhavý právní zájem, ačkoliv je nepochybné, že v případě úspěchu žaloby na takové určení by se vytvořil pevný právní základ pro její právní postavení („u Pražské správy sociálního zabezpečení je zaznamenáno ukončení jejího pracovního poměru u žalovaného a doby pojištění k datu 31. 3. 2004“).

(zdroj: www.nsoud.cz)

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Procesní společenství účastníků](#)
- [Pracovní poměr](#)
- [Pracovní poměr](#)
- [Odpovědnost za škodu](#)
- [Konkurs \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Mzda \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Náhrada škody \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Oddlužení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Význam řízení](#)
- [Vzájemné plnění \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Věcná příslušnost](#)